

života ve městě, rozvoj služeb obyvatelstvu, řešení služeb v době turistických špiček atd.

Plánování sociálního rozvoje se rozvíhá již i v podnicích. V této souvislosti se koncipuje funkce sociologických oddělení ve velkých podnicích. Velmi zajímavý příspěvek k této otázce přednesl I. Stančev, který vymezil pět oblastí, jimiž by se mělo takové oddělení zabývat (realizovat potřebné výzkumy v podniku, provádět školení mistrů a ostatních řídících pracovníků atd.). Konkrétní a velmi zajímavá byla vystoupení pracovníka ÚV KSB Borise Hadjimitova, analyzující úlohu socialistického soutěžení v sociálním rozvoji kolektivu pracujících, a podnikového sociologa S. Coneva, zabývající se sociální aktivitou pracovního kolektivu.

Ke kladům konference lze přičíst i fakt, že byla nesena snahou o komplexnost pohledu na celou projednávanou problematiku, že vedle podnikové sféry byly široce zachyceny i ryze sociální otázky (oblast služeb, obchodu, bytů, hygienické podmínky práce, bezpečnost práce, turistika a rekreace pracujících atd.). Těmto otázkám se věnovala třetí sekce.

Za zvlášť živé lze označit jednání IV. sekce, zabývající se duchovním rozvojem a sociální aktivitou. Zde byla diskutována témata jako *Estetický rozvoj osobnosti, Plánování systému kulturní informace v podniku, Pedagogické problémy sociálního plánování* a jiné. K úspěchu jednání sekce přispěly i kvality předsedy F. Guenova, vedoucího sekce sociální psychologie Akademie společenských věd při ÚV KSB. Jeho široká erudice mu umožňovala bezprostředně reagovat na celou řadu přednesených teoretických tezí a učinit tak z jednání sekce skutečný teoretický seminář.

Organizátoři konference přislíbili brzké vydání sborníku. Některé příspěvky — včetně příspěvků zahraničních účastníků — budou ihned publikovány v odborném tisku. Denní tisk věnoval konferenci pozornost již v průběhu jednání. Jeden z článků o konferenci byl nazván *Vědecká událost prvního řádu*.

Po skončení konference byli polský delegát Kazimierz Doktor a československý delegát prof. J. Kohout požádáni, aby v přednášce na Akademii společenských věd v Sofii informovali o současném rozvoji sociologie práce ve svých zemích. Živá dvouhodinová diskuse byla důkazem širokého zájmu o konkrétní spolupráci.

Závěrem lze konstatovat, že nejtýpističtším rysem rozvoje současné bulharské sociologie je její co nejužší spojení se stranou a úkoly socialistické výstavby země. To je zřejmé i hlavní příčina její mimořádné dynamičnosti, uváženého a koordinovaného rozvoje i značných úspěchů vůbec a aplikace sociologie na poli sociálního plánování zvláště.

Jaroslav Kohout

Sociální prognózování a sociální plánování (Mezinárodní kolokvium sociologie práce)

Patří již k dobrým tradicím slovenských sociologů pořádat mezinárodní kolokvia socio-

logie práce. Ve dnech 28. května až 1. června 1973 uspořádal Sociologický ústav Slovenské akademie věd spolu se Slovenskou sociologickou společností — sekci sociologie práce, Ústavem pro filosofii a sociologii Československé akademie věd a Československou sociologickou společností v pořadí již IV. mezinárodní kolokvium sociologie práce na téma *Sociální prognózování a sociální plánování*.

Pětidenního kolokvia se zúčastnilo 212 představitelů předních pracovišť, která se zabývají otázkami sociálního prognózování a sociálního plánování. Bylo mezi nimi též 15 zahraničních účastníků ze SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska.

Kolokvium bylo tím významnější, že na něm vystoupili ministři práce a sociálních věcí SSR s. Dezider Krocsány a náměstek ministra práce a sociálních věcí ČSSR s. Milan Kyselý.

Program jednotlivých dnů kolokvia byl rozdělen do pěti tematických okruhů:

1. Význam sociálního prognózování a sociálního plánování v socialistické společnosti.
2. Sociální prognózy z oblasti práce a sociální prognózy životní úrovně a životního stylu.
3. Úkoly budování vyspělé socialistické společnosti a plánování sociálního rozvoje.
4. Dosavadní výsledky výzkumů z oblasti sociálního prognózování a sociálního plánování.
5. Úkoly podnikového sociologa v oblasti sociálních prognóz a sociálního plánování a shrnutí výsledků kolokvia.

I. Význam sociálního prognózování a sociálního plánování v socialistické společnosti

Po zahájení ředitelem Sociologického ústavu SAV v Bratislavě s. Jozefem Hrabinou přednesl úvodní projev ministr práce a sociálních věcí SSR s. Dezider Krocsány.

První referát na téma *Úkoly a význam sociálního prognózování a sociálního plánování v socialistické společnosti* přednesl ředitel Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě prof. Filip Hronský. Zaměřil se jednak na národohospodářská, jednak na podniková hlediska sociálního plánování a sociálního prognózování. Zdůraznil, že vzhledem k nutnosti všestranného rozvoje jednotlivců, kolektivů i celé společnosti je třeba, aby dosavadní plánování nabylo též charakteru plánování sociálního. Na nižší stupeň řízení — v podnicích — se člověk objevuje v procesu výroby, což vyvolává nutnost sociálně plánovat i na úrovni podniků, kde je možno zabezpečit bezprostřední vazbu ekonomického a sociálního plánu. Sociálním plánem je možno dosáhnout žádoucích změn v sociální struktuře. Sociální rozvoj kolektivů a jednotlivců je celostátním úkolem, vyvolaným změnou postavení člověka v materiální výrobě v důsledku vědeckotechnické revoluce.

Náměstek federálního ministra práce a sociálních věcí s. Milan Kyselý hovořil na téma *Přípravy k plánu sociálního rozvoje kolektivů organizací v ČSSR*. Uvedl konkrétní fáze příprav federálního ministerstva práce a sociálních věcí na sociální plánování. Plánům so-

ciálního rozvoje předchází příprava ve formě vypracovávání komplexních programů péče o pracující, zabezpečovaných každoročně kolektivními smlouvami. Podle usnesení vlády č. 66 z 8. března 1973 je třeba do konce roku 1973 provést rozbor dosažené úrovně péče o pracující a na období 1974–1975 připravit komplexní programy péče o pracující se stanovenými zásadami a úkoly, jež zahrnují zdokonalování organizace práce, opatření ke snížení nemoci z povolání, úpravu pracovišť, zabezpečování sociálních, hygienických a zdravotních potřeb pracujících, závodní stravování, pomoc při výstavbě podnikových bytů, umožnění vhodného využití volného času (tělovýchova, kultura, rekreace), sociálně právní ochranu, zabezpečení školení kádrů a soustavou péči o skupiny vyžadující zvláštní pozornost (ženy, invalidé, důchodci, mládež). V současné době vznikají určitá nedorozumění proto, že se programy sociální péče ztotožňují se sociálním plánováním. Některé větší podniky přistoupily již iniciativně k sestavování plánů sociálního rozvoje. Federální ministerstvo práce a sociálních věcí chce využít výsledků experimentování, rozhodně však nesouhlasí s tím, aby sestavování sociálních plánů bylo pojímáno jako módní záležitost. Je žádoucí jednak spolupráce s výzkumnými a vědeckými pracovišti, jednak přejímání sovětských zkušeností. Východiskem pro sestavování plánů sociálního rozvoje musí být sociální analýzy. Potom by mělo následovat vypracování dlouhodobější prognózy vývoje a usměrňování činnosti organizace. Další fází by bylo vypracování systému kvantitativních ukazatelů sociálního plánu a soustavy opatření pro zabezpečení realizace sociálního plánu. Výsledná kontrola plnění plánu sociálního rozvoje by pak byla východiskem pro plán sociálního rozvoje na další období. Veškerá metodika sestavování plánů sociálního rozvoje musí být v souladu s platnou metodikou sestavování plánů. Je však třeba čelit jednostranným hlediskům techniků a ekonomů a provádět opakovaně sociologické výzkumy.

Prof. N. S. Mansurov z Institutu sociologických výzkumů Akademie věd SSSR uvedl, že v SSSR se přikládá stále větší význam sociálnímu plánování, přičemž se vychází z leňinské teze o všestranném rozvoji socialistické společnosti. Zatímco dříve se zdůrazňovaly jen ekonomické cíle, před 6–8 lety byl tento názor překonán. Iniciativa vyšla zdola, z podniků, a byla podporována stranickými orgány. V současné době jsou již ve 23 tisících podnicích (což představuje téměř jednu třetinu všech podniků v SSSR) vypracovány plány sociálního rozvoje. Přesto však koncepce sociálního plánování v SSSR není dosud zcela dořešena. Nejde jen o sociální plánování v podnicích, ale i ve městech a v oblastech. V podnicích bude kromě toho třeba vytvořit informační sociologickou službu, jejímž úkolem by bylo informovat pracující o problémech podniku, neboť informovanost zvyšuje pocit spolehohospodáře, a tím zlepšuje vztah k práci.

Tajemník Slovenské rady odborových sva-

zů Ignác Záchik zdůraznil ve svém referátu *Činnost odborů v rámci sociálního plánování kolektivů pracujících v podnicích*, že člověk je stále významnějším činitelem výroby, který vytváří stále větší rozsah hodnot. Sociální plán lze považovat za nástroj vytváření socialistického životního stylu. Je třeba poznávat postoje, názory a vztahy lidí a uplatňovat vhodné argumenty. Je třeba zdokonalovat morální stimuly — veřejná uznání, pochvaly, vyznamenání. Významná úloha v působení na lidi připadá odborové organizaci.

II. Sociální prognózy z oblasti práce a sociálního prognózy životní úrovně a životního stylu.

V rámci druhého dne jednání přednesl vedoucí sekce sociologie Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze František Charvát referát *Dialektický vztah sociální prognózy a sociálního plánu*. Ve svých úvahách vycházel z jednoty procesu tvorby hodnot a procesu utváření člověka, z neodlučitelnosti ekonomické a sociální stránky. Zatímco v kapitalistické společnosti je prvořadým zájmem tvorba užitečných hodnot (na základě vykořisťování člověka člověkem), v socialistické společnosti jde o to, cílevědomě si osvojovat obě stránky společenského procesu. Neexistuje žádný ekonomický proces bez sociálního, a proto je nutno rozšířit úvahy z ekonomické sféry i na sféru sociální. I ve sféře prognózování je třeba respektovat dialektický vztah ekonomické a sociální stránky. Pokud jde o problematiku životního stylu, která patří do sociální sféry, není ani tato oblast prosta závislosti na ekonomické sféře. Ekonomická prognóza předpokládá téměř trojnásobný růst životní úrovně a téměř trojnásobný rozvoj životních zdrojů.

Ernest Magdolen, pracovník Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě, ve svém referátu *Formování socialistického stylu jako součást rozvoje vyspělé socialistické společnosti* vyzvedl naléhavost zvýrazňování tvorby životního stylu. Jak bylo zdůrazněno na XIV. sjezdu KSČ, podstatou je upevňování socialistických výrobních vztahů, rozvoj kvalitativně vyšších životních hodnot, postojů a potřeb. Utváření socialistického způsobu života je dlouhodobým procesem a je spojeno s určitými konflikty. Nejdůležitější složkou způsobu života je pracovní činnost. Zvláštní význam mají sociální a životní jistoty, soustava záruk v sociální oblasti: zabezpečení všeobecného vzdělání, příprava na povolání, péče o rodinu s dětmi, zabezpečení životních potřeb pro neproduktivní obyvatelstvo atd. Specifikou procesu formování socialistického způsobu života je to, že se mění vztah člověka k práci, která se stává jeho životní potřebou. Významným činitelem změn je vzdělání, které se postupně stává životní hodnotou. E. Magdolen v závěru svého referátu uvedl program činnosti Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě.

Pracovník Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze O. Šulc přednesl referát *K možnostem prognostického přístupu k pro-*

gnózování socialistického způsobu života. Především nejprve, že smyslem prognózy je vytvořit určitý model a že prognóza musí být komplexní, má-li být vědecká. Počáteční intuici je třeba postupně nahrazovat vědeckým úsudkem. Anketou nelze zjišťovat splnění přání v budoucnosti. Je nutno přivést respondenty do laboratorní situace budoucnosti. Co brání prognózování: 1. empiričnost sociologického výzkumu, 2. nesouměřitelnost dílčích komponent životního způsobu (např. sociální jistoty, sociální kontakty, participace, generační konflikty), 3. nedostatečná konkretizace cílů životního způsobu. Marxistická prognostika rozvíjí nástroje prognostického poznání. Prognostik nemůže čekat na statistická data.

Ve společném referátu Štefana Karabína a Jozefa Alana z Československého výzkumného ústavu práce v Bratislavě na téma *Problémy dlouhodobého prognózování v oblasti práce* bylo zdůrazněno, že je třeba věnovat intenzivní pozornost rozvoji prognostických metod, aby se překonala jednostrannost postupů. Prognostická činnost byla označena jako činnost permanentní, nikoli jako jednorázová akce. V referátu byl rozveden metodický přístup při řešení komplexního modelu v oblasti práce a byly uvedeny hlavní charakteristiky synoptického prognostického modelu, přičemž byla pozornost věnována i souboru vazebních okruhů.

Dušan Sagara, pracovník Výzkumného ústavu ekonomiky zemědělství a živý v Bratislavě, se ve svém referátu věnoval *prognóze životních a pracovních podmínek pracovníků v zemědělství v návaznosti na jeho strukturální přestavbu.*

Závěrečným vystoupením druhého dne jednání byl referát prof. Minko Minkova, zástupce ředitele Sociologického ústavu v Sofii, na téma *Modelování základních sociálních procesů.* Prof. Minkov zdůraznil, že je třeba zavést takový model řízení, aby byly zabezpečeny všechny úkoly, at už jde o spotřebu obyvatelstva, reálné důchody, rozdělení národního důchodu, vzdělávání, potřebu kvalifikovaných pracovníků či rozdělení pracovníků v národohospodářském měřítku.

III. Úkoly budování vyspělé socialistické společnosti a plánování sociálního rozvoje

Třetí den jednání byl prvním referujícím František Kutta z Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze, který přednesl referát *Vztah ekonomického a sociálního plánování.* Označil národohospodářské plánování jako základnu širšího sociálního plánu. V prvních obdobích budování socialismu převládají ekonomické faktory. Nyní jsme však na počátku historického zlomu. Plánování musí přejít k cílovému principu. Mechanika plánovací metodiky se musí změnit v dialektiku. Mezi pracovním a volným časem existuje přímá vazba. V pracovním čase se realizuje pracovní potřeba, ve volném čase se realizují osobní potřeby. Socialismus poprvé v historii vytváří prostor pro reprodukci společenského bohatství a lidských sil. Nejdůležitějším faktorem cílového principu plánování je stano-

vení optimální proporce mezi pracovním a volným časem.

K problému *vztahů mezi národohospodářským a sociálním plánováním* hovořil i Ladislav Písa, pracovník Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě. Zdůraznil nutnost jednoty plánování jediné ekonomické a sociální reality. Cílem národohospodářského plánu je rozvoj národního hospodářství, cílem sociálního plánu rozvoj člověka. Zatímco hospodářské cíle označil za intermediární, cíle sociální označil za finální. Je třeba dosáhnout optimálního souladu mezi rozvojem techniky a rozvojem lidí. L. Písa hovořil dále o technické stránce vztahu ekonomického a sociálního plánování.

Alexander Hirner, pracovník Československého výzkumného ústavu práce v Bratislavě, ve svém referátu *Sociální kontrola ve vědeckotechnické revoluci se zřetelem na sociální plánování podniku* uvedl, že rozvoj a úspěšnost vědeckotechnické revoluce jsou v ne malé míře ovlivňovány sociální kontrolou. Podrobněji se věnoval problémům empirického výzkumu sociální kontroly.

O řešení některých sociálních problémů v NDR hovořil H. Meyer, vedoucí sociologického oddělení Německé akademie věd. Mnoho miliard marek se vynakládá na opatření, jež sledují zvyšování životní úrovně obyvatelstva, stále větší požadavky se kladou na sociologický výzkum. Jedním z velkých problémů, jímž se věnuje zvýšená pozornost, je poměr mezi duševní a fyzickou prací a otázka rovnoměrného vývoje všech sociálních skupin.

Rozdíl mezi sociální efektivností a ekonomickou efektivností věnoval své úvahy Miroslav Soukup ve svém referátu *Sociální efektivnost a systém socio-ekonomického řízení.* V souvislosti s tím se zabýval i možnými přístupy ke strategii výzkumu této problematiky.

Michal Illner, pracovník Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze, přednesl referát *Sociální ukazatele a měření cílů a efektů sociálního plánu,* který připravil se svým spolupracovníkem Miroslavem Foretem. Autoři referátu vycházejí ze stanoviska, že tvorba sociálních ukazatelů je vždy vázána na teoretická a ideologická východiska a není jen technickou záležitostí, že se nelze zaměřovat jen na jednotlivé ukazatele, ale na soustavu ukazatelů, že žádná soustava nemůže být vyčerpávající a že stejný stav můžeme alternativně vyjadřovat různými ukazateli. Tvorbu sociálních ukazatelů považují za nezbytnou podmínku tvorby sociálních kohoutů.

V referátu prof. Jaroslava Kóhouta, děkana fakulty řízení Vysoké školy ekonomické v Praze, zaměřeném na téma *Plánování sociálního rozvoje kolektivů pracujících podniku — současná teorie a praxe v ČSSR* bylo zdůrazněno, že v současné době lze v ČSSR hovořit o počátcích teorie a praxe sociálního plánování. Významný vliv na vznik tohoto hnutí mělo vystoupení sovětských sociologů na VII. světovém sociologickém kongresu ve Varně, kteří po prvé teoreticky zobecnili před mezinárodním fórem své mnohaleté praktické zkušenosti z podniků.

Předstupněm plánů sociálního rozvoje kolektivů podniků se mají stát programy komplexní sociální péče, přičemž vyvstává velký úkol provádět důkladné sociální analýzy podnikových kolektivů. Je třeba poznávat podmínky aktivity a iniciativy pracovních skupin, podmínky ke družné spolupráci, v níž se prakticky realizuje princip kolektivismu, osobnost socialistického člověka. Vzhledem k tomu, že vedle rodiny je pracovní skupina právem pokládána za hlavní primární sociální skupinu, je třeba, aby každý pracovník vedoucí kolektiv byl vždy politickým pracovníkem. Proto je i výběr pracovníka, který má vést pracovní kolektiv, vysoce závažným a společensky významným úkolem.

Štefan Hora, pracovník Československého výzkumného ústavu práce v Bratislavě, zaměřil svůj referát *Podnikové sociální činnosti* na zdroje informací pro řídicí práci v rámci sociální politiky. Soustředil se na společenské záměry a procesy na makroúrovni i mikroúrovni a na topografii.

IV. Dosavadní výsledky výzkumů z oblasti sociálního prognózování a sociálního plánování

Čtvrtý den kolokvia vnesl do jednání konkrétnější informace o dosavadních výsledcích výzkumů sledujících problémy sociálního plánování.

Jiří Růžička z Vysoké školy ekonomické v Praze přednesl referát na téma *Sociální analýza podnikového kolektivu*. Ve svém referátu se zaměřil jednak na charakteristiku sociální analýzy, dále na faktory ovlivňující skupiny a jednotlivé pracovníky podniku, na podklady závažné pro sestavení sociálního plánu podniku a konečně na dosavadní přístupy k sociální analýze v podnikové praxi. V té souvislosti uvedl, že orientace podniků na operativní problémy řízení výroby odsunuje systematické zajišťování péče o podnikový kolektiv na druhořadé místo, že sociální péče o podnikový kolektiv má v koncepci podnikové činnosti stále převážně ráz charitativní péče o pracovníky, že podniky jsou pouze výjimečně dobře personálně vybaveny pro kvalifikované zajišťování sociální péče o podnikový kolektiv, že péče o podnikový kolektiv se zpravidla neopírá o soustavnější rozborovou činnost, že úroveň zajišťování stanovených úkolů v péči podniku o kolektiv a jejich kontrola bývají často nedostatečné, že vynakládání prostředků na opatření týkající se sociální péče o pracovníky bývá mnohdy náhodné, že v sociální péči o zaměstnance není vždy soustavně využíváno kontaktů s komunitou a že ne vždy je podnikový kolektiv aktivizován na úkoly, které si podnik vytýčuje ve vztahu k pracovníkům.

Josef Magala, pracovník Ústavu ekonomiky a organizace stavebnictví v Bratislavě, informoval účastníky kolokvia o *návrhu metodiky sestavování plánu sociálního rozvoje kolektivu podniku*, který Ústav ekonomiky a organizace stavebnictví předložil federálnímu ministerstvu práce a sociálních věcí. Dále hovořil podrobněji o problémových okruzích, jimiž se ústav zabývá a k nimž patří pláno-

vání sociální struktury podniků, plánování, předvídaní a usměrňování sociálního chování sociálního subjektu, plánování péče o pracovníky, plánování životní úrovně a plánování socialistické výchovy pracujících.

Referát Jaroslavy Bauerové z Vysoké školy ekonomické obsahoval údaje týkající se konkrétního výzkumu katedry ekonomické sociologie a psychologie v n. p. Elektro-Praga Hlinsko. J. Bauerová ve svém referátu, nazvaném *Metodické otázky sociologicko-psychologického výzkumu v n. p. Elektro-Praga Hlinsko*, uvedla cíle výzkumu, jimiž je postihnout změny v sociální struktuře konkrétního průmyslového podniku, z analýzy dat a potížených trendů vytvořit podklad pro vedení podniku k vypracování plánu sociálního rozvoje kolektivu pracujících a učinit další krok v rozvoji věd o člověku. Po charakteristice zkoumaného podniku a zdůvodnění jeho výběru byly v referátu uvedeny výchozí ukazatele metodiky sociálně psychologické analýzy a byl vysvětlen výběr vzorku a zdůvodněny použité metody a techniky (z výzkumných metod byly uplatněny především metoda statistická a monografická a z výzkumných technik studium dokumentů, dotazník a řízený interview).

Tématem referátu Miloslava Tomášika, pracovníka Vysoké školy ekonomické v Praze, byly *institucionální předpoklady pro rozvoj sociálního plánování na úrovni průmyslových podniků*. M. Tomášik na základě rozboru jednotlivých etap procesu sociálního plánování vymezil čtyři základní typy jeho výkonných orgánů: 1. Orgány zabývající se přípravou a samostatným zpracováním sociálního plánu — tuto funkci by měly v podmínkách průmyslových podniků zajišťovat laboratoře sociálních analýz a sociálního plánování. 2. Orgány zabývající se projednáním a schválením plánu — na základě sovětských zkušeností by bylo vhodné zřízovat v podnicích metodické rady. 3. Orgány zajišťující realizaci přijatého a schváleného sociálního plánu — sem patří především jednotlivé štábní útvary podniku. 4. Orgány zabezpečující kontrolu plnění sociálního plánu — tuto funkci může plnit buď metodická rada, nebo jiný orgán či komise zřízené za tímto účelem.

Prof. Vladimír Čech z Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni přednesl referát *Dělnická třída v sociálním systému průmyslového podniku*. Rozvinul v něm myšlenku, že sociální plán jako plán všestranného rozvoje pracovního kolektivu musí respektovat zákonitosti rozvoje sociálního života. Sociální systém podniku nelze redukovat na pozice a role, jsou pro něj významné vztahy nadřazenosti a podřazenosti, autorita, disciplína. Je třeba respektovat postupné překonávání rozdílu mezi fyzickou a duševní prací, přeměny charakteru práce, ale i neformální strukturu v podniku.

Problematika sociálního plánování a národnostní vztahy byla tématem referátu prof. Juraje Zvary z Vysoké školy politické ÚV KSČ v Bratislavě. Prof. Zvara zdůraznil, že naše sociální struktura má nejen třídní, ale i národnostní hranice. Nelze přehlížet rozdíly

mezi českými zeměmi a Slovenskem, které se objevují především v mikrostruktuře (národnostně smíšené osady a podniky).

Ústav sociologie Maďarské akademie věd reprezentoval J. Farkas, zástupce ředitele ústavu, který přednesl referát *Společenské plánování technického rozvoje*. Hovořil o tom, jak Ústav sociologie v Maďarsku přistupuje ke studiu otázek sociálního plánování. Dále navrhl dvě formy pomoci sociálnímu plánování: 1. provést diagnózu sledovaného společenského rozvoje, 2. na základě diagnózy vypracovat různé alternativy, které jsou nejdůležitější z hlediska společnosti.

V referátu *Některé otázky sociálního plánování ve správě územních celků* vyzvedl Michal Illner z Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze myšlenku, že sociální plánování v podniku se musí vázat na územní celek. Je třeba respektovat prostředí a hierarchii podniků, s nimiž je podnik v dodavatelských vztazích.

H. Jetzschmann, pracovník Vědecké rady pro sociologii NDR, přispěl referátem *Některé zkušenosti a problémy plánování v NDR*. Sociální plánování v NDR dosud nemá velký rozsah, i když existují plány zlepšování pracovních podmínek, plány vzdělávání a plány zaměstnávání žen. V NDR jde především o politiku zvyšování životní úrovně na základě zvyšování produktivity práce. Plně se docenuje role podniku jako sociálního organismu, v němž se promítá kvalifikační růst dělnické třídy a její vedoucí úlohy v socialistické společnosti. Změňování rozdílu mezi duševní a fyzickou prací, rozvoj socialistického uvědomění a rozdílu mezi potřebami lidí a produkcí podniků.

Na to, že sociální plánování může řešit i problémy určitých speciálních sociálních skupin, například Cikánů-Romů, poukázal Karel Kára, pracovník Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV v Praze, ve svém referátu *Sociální plánování a problém Cikánů v ČSSR*.

E. Jukl z Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni přednesl diskusní příspěvek *Prognóza v oblasti inženýrských profesí*. Zdůraznil, že na mnoha místech vykonávají inženýři pracovníci práce, o nichž tvrdí, že k nim není třeba vysokoškolského vzdělání. Projevuje se podceňování organizační práce a malý zájem o organizační kadry.

J. Bača, podnikový sociolog Pozemních staveb v Nitře, informoval o tom, jak k vypracování plánu sociálního rozvoje přistupuje oddělení psychologie a sociologie práce v tomto podniku.

O. Sedláček z Domu techniky v Pardubicích se ve svém diskusním příspěvku zaměřil na problematiku metodického přístupu k sociální analýze sociálního systému podniku a na celkovou koncepci sociálního plánu.

L. Lišková z Vysoké školy ekonomické v Praze navázala ve svém diskusním příspěvku *Sociální plánování a prognózování faktorů sociálního klimatu* na referát prof. Kohouta a jeho důraz na pozitivní sociální klima v pracovní skupině. Uvedla objektivní a subjektivní faktory sociálního klimatu v socialistickém průmyslovém podniku, přičemž

zejména zdůraznila styl řízení jako jeden z nejdůležitějších konkrétních faktorů, které na sociální klima v podniku působí. Poukázala na význam správné organizace práce a spravedlivého odměňování za práci.

V. Úlohy podnikového sociologa v oblasti sociálních prognóz a sociálního plánování a shrnutí výsledků kolokvia

V závěrečný den jednání přednesla Helena Šálková, pracovníce Federálního ministerstva práce a sociálních věcí, referát na téma *Komplexní program péče o pracující*. Obšírně v něm vysvětlila období příprav i období vlastního vypracovávání komplexních programů péče o pracující, uvedla některé poznámky ke kategoriím sociální práce a hovořila o mezinárodní spolupráci v oblasti sociální práce.

K. Bartek, pracovník ministerstva práce a sociálních věcí SSR, podrobně vysvětlil, jak toto ministerstvo přistupuje k vypracování metodiky sestavování plánů sociálního rozvoje. Předběžně připravená metodika a formuláře byly ověřeny v některých velkých průmyslových závodech (Slovnaft Bratislava, Metalurgické závody v Dubnici).

Ve svém druhém vystoupení na kolokviu prof. N. S. Mansurov pohovořil o úloze sociologů v podniku. Zdůraznil, že bez pomoci psychologie a sociologie nelze na stejných strojích zvyšovat produktivitu práce a že existence těchto disciplín není podmíněna přáním, ale nutností. V SSSR je úloha podnikových sociologů velmi široká a tomu odpovídají i formy přípravy podnikových sociologů, při níž pomáhají pracovníci Institutu sociologických výzkumů. Velký význam se přikládá procesům komunikace a vefejnému mínění v kolektivu.

V závěrečném projevu shrnul Jozef Hrabina, ředitel Sociologického ústavu SAV v Bratislavě, výsledek kolokvia, na němž bylo předneseno 28 základních referátů a 7 diskusních příspěvků, a přednesl návrh rezoluce, v níž se zejména zdůrazňuje, že účastníci kolokvia přikládají mimořádný význam systému socialistického řízení cestou rozvíjení teorie a praxe sociálního plánování, že sociální plánování má být neoddelitelnou součástí řízení, přičemž je neslučitelné s kapitalistickým způsobem řízení, že je nutná úzká spolupráce teorie a praxe ve všech oblastech společenského života, že účastníci kolokvia doporučují pokračovat v takových formách setkání a zaměřovat se v budoucnu na jednotlivé problémy sociálního plánování a prognózování a že je třeba poskytovat dosažené výsledky stranickým, státním a společenským orgánům.

* * *

Informace o průběhu IV. mezinárodního kolokvia sociologie práce ukazuje na rozsah i význam tohoto setkání, jež ani po stránce organizační nebylo snadnou záležitostí a patří proto díky všem oběťavým pracovníkům, kteří se na jeho organizaci podíleli. Vzhledem k rozsáhlosti celé akce lze omluvit i určité nedostatků, které se v průběhu kolokvia projevily a jsou určitým poučením pro podobné akce v budoucnosti. Jde především o to doprát do-

statek prostoru pro diskusi i na úkor zkrácení příliš dlouhých referátů a využít tak velkého shromáždění zainteresovaných pracovníků k organizování sekcí a setkání se zahraničními účastníky.

Libuše Lišková

Seminář „Společnost ženám — ženy společnosti“

Ve dnech 6.—7. června tohoto roku uspořádala Socialistická akademie v piešťanském hotelu Magnolia celostátní seminář na téma *Společnost ženám — ženy společnosti*. Jeho cílem bylo posunout poznání v oblasti postavení žen v naší společnosti, a to zejména v souvislosti s úsilím, které v tomto směru vyvíjí naše stranické a vládní orgány po XIV. sjezdu KSC. Seminář programově navazoval na loňskou konferenci v Martině.

Úvodní slovo předsedl V. Wágner, předseda ÚV MR Socialistické akademie v Bratislavě. Vyjádřil přesvědčení, že setkání, jehož účastníci jsou jak pracovníci z praxe, tak pracovníci z oblasti výzkumu, přispěje k většímu sblížení teorie a praxe při řešení „ženské otázky“, a apeloval na všechny účastníky, aby aktivně řešili nastolené problémy. Zvláště vydvíhl úsilí Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě, který byl hlavním iniciátorem tohoto setkání.

J. Jančovičová z ústředního výboru Slovenského svazu žen vyjádřila v referátu *Funkce ženy v socialistické společnosti — marxisticko-leninská koncepce řešení postavení ženy v socialistické společnosti* teoretická východiska přístupu k problému postavení ženy. Ve stručném přehledu historického vývoje postavení žen poukázala na změny, k nimž došlo v domácnosti a v rodině až do dnešní doby, kdy je profesionální pracovní činnost zcela oddělena od domova, a tedy i místo vykonávání funkce ženy—pracovnice je odděleno od místa vykonávání funkce ženy—matky.

Prvním předpokladem řešení postavení žen je proto jeho výzkum v kontextu dosaženého stupně výrobních sil a dělby práce ve společnosti. Druhým předpokladem je komplexnost, tj. posouzení všech momentů vstupujících do dané problematiky. Třetím předpokladem je zajištění účasti žen ve výrobním procesu a dosažení jejich hospodářské nezávislosti.

V současné době existují dva základní modely řešení postavení žen — model americký a model socialistický. Americký model předpokládá, že žena je zaměstnána před narozením prvního dítěte a po ukončení výchovy nejmladšího dítěte. Naproti tomu základem socialistického modelu je komplexní a koordinovaná pomoc společnosti ženám, umožňující, aby se žena podílela na životě společnosti téměř nepřetržitě, kromě období nutné péče o novorozence.

V závěru J. Jančovičová upozornila na to, že účast žen na řízení státu a společnosti je též jednou z podstatných determinant rovnoprávnosti žen a je proto třeba, aby ženy ne-

byly jen objektem změny, ale i subjektem aktivně se domáhajícím svých práv.

O opatřeních, které existují v SSSR v oblasti ochrany matky a dítěte, informovala účastníky Ch. M. Abdušukurova, náměstkyně ministra zdravotnictví Tádžické SSR, v referátu *Ochrana matky a dítěte v SSSR*. Na množství statistických údajů dokumentovala přeměny, k nimž došlo v období výstavby socialismu. Uvedla, že v předrevolučním Rusku neexistoval ucelený systém ochrany matky a dítěte, což se mimo jiné projevovalo ve vysoké dětské úmrtnosti (27 % u novorozenců a 43 % u dětí do 5 let). Teprve po Říjnové revoluci došlo ke zvratu a byla schválena ustanovení o osmihodinové pracovní době, o zákazu práce žen v nevyhovujících provozech, o zákazu práce dětí do 15 let. 28. října 1917 byl podepsán dekret o ochraně matky a dítěte. Postupně byla do praxe zaváděna další opatření, jako například povinnost zajistit vhodnou práci těhotným a kojícím matkám, zvýšená lékařská péče o ženy a děti atd. Cílevědomá politika sovětského státu vyvrcholila v opatřeních z r. 1969, v nichž ochrana zdraví byla kvalifikována jako povinnost a jímž byla zavedena profylaxe ve zdravotnictví.

O. Kontšeková z Vysoké školy ekonomické v Bratislavě vyjádřila ekonomický přístup k problému zaměstnanosti žen v referátu *Dynamika ekonomické aktivity žen*. Rozlišila tři hlavní důvody této aktivity: 1. politické, 2. ekonomické, 3. společenské. Politický důvod spočívá v tom, že ekonomická aktivita je základem zrovnoprávnění žen. Ekonomické důvody jsou dva: a) ženy jsou důležitým zdrojem pracovních sil; b) ženy přispívají svou pracovní aktivitou ke zvyšování životní úrovně rodin. Společenské důvody mají také dva aspekty: a) rozvíjení kvalifikační úrovně žen, b) rozvoj osobnosti žen.

Ekonomická aktivita ženy je podmíněna třemi hlavními činiteli: 1. demografickými, 2. ekonomickými, 3. společenskými. Demografický činitel je vyjádřen a) podílem žen v počtu obyvatelstva, b) strukturou skupiny žen podle jejich rodinného stavu. Ekonomický činitel je dán a) vytvářením vhodných pracovních příležitostí pro ženy a vhodnou úpravou pracovní doby, b) snahou po zvyšování životní úrovně, c) kvalifikací žen a vytvářením vhodných podmínek pro tuto kvalifikaci. Společenský činitel závisí na tom, v jaké míře společnost přebírá část domácích prací, tj. zejména jak je rozvinuta síť veřejných služeb a veřejného stravování.

Závěrem referentka vyjádřila přesvědčení, že se nám v dohledné době podaří vyřešit nastolené problémy ekonomické aktivity žen.

Referát na téma *Aktuální problémy vývoje populace* přednesl L. Písa z Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě. Vývoj populace je podle jeho názoru důležitým strategickým činitelem a rozhodne o budoucnosti státu. U nás je populační vývoj nerovnoměrný a projevuje se jednak poklesem počtu nově narozených dětí, jednak narůstáním podílu starších lidí v populaci. Poválečný vývoj populace ovlivňují zejména objektivní faktory